

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Arad, 1934. I. 11. ∴ XXIII. évf. 2 sz. ∴ 20 lei

TARTALOM:

DUCA † — Ady ur, aki Páris után Nagyváradot szerette a legjobban. — Fajtisztaság... Ó! — Emberke, akinek már minden mindegy, akit kitaszított önmagából az Élet, aki semmi jót sem vár az ujesztendőtől. (Intellektuel-sors 1934-ben.) — Néhány szó arról a bizonyos békéről, amelyikről sohasem esett szó Genfben. — Büntető expedíciót a színházak ellenségei ellen. — Így történt, de nem így akarta... — A profi-házasság-szédelgő esete a nőkkel. — Siralomházi jókedv.

I. Schutz
postóárúnagykereskedés.
ARAD, Bul. Regina Maria.

Bevásárlás előtt
tekintse meg

Szántó és Komlós
ruhanagyáruház szenzációs kirakatait. — Mélyen leszállított árak. Mérték utáni rendelések gyorsan, pontosan és megbízhatóan eszközöltetnek. Szenzációs nagy raktár iskolaöltönyökben. **ARAD, Színházépület.**

Téli angol és francia divatlapok
érkeztek a „REVÜ” SZALONBA

CSONT

elsőrendű uriszabósága, volt Deák F.-u. 15.

Pénzfelvételre — pecséttel ellátott hivatalos nyugta ellenében; — csak fényképes igazolvánnyal rendelkező kiadóhivatali megbizottaink vannak feljogosítva.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egyes szám ára 20 lei
Magyarországon 60 fillér
Jugoszláviában 5 dinár
Csehszlovákiában 4 c. k.
Amerikában 1 évre 6 d.

Előfizetési árak egy évre: vállalatoknak, nagykereskedőknek és külföldre 1000 lei, magánosoknak 600 lei, nyugdíjasoknak, köztisztviselőknek 300 lei.

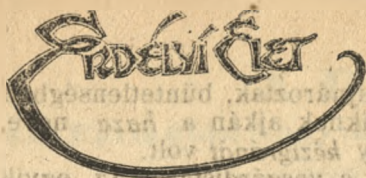
Orvosi hírek: hasábonként 50 lei. Gyászjelentések: egész oldal 4000 lei, féloldal 2000 lei.

Megjelenik minden hó 1-én, 11-én és 21-én. Hirdetések közvetlenül a kiadóhivatalhoz küldendőek be, vagy bármelyik hirdetőiroda útján is feladhatók. A hirdetések díja szövegoldalon 8 lei, hirdetés oldalon 6 lei, — négyzetm.-ként. Nyílttér rovatban 50 lei, szövegközti részben 32 lei a sordj. Ünnepi számokban a hirdetések és egyéb közlemények ára 50 százalékkal magasabb. Amely közlemények végén szorzójel (x) van, fizetett közlemények vagy kiadóhivatali hírek.

Szerkesztőség: ARAD, volt Szent László-ucca 2. — Tel. 520.

Szerkesztőségi órák: d. e. 8—10-ig, d. u. 4—6-ig.

Kiadóhivatal és nyomda: volt József-fhg-u. Csanádi-pal.

XXIII. ÉVF. 2. SZ.
1934 JANUÁR 11.

FŐSZERKESZTŐ:

GELLER ÖDÖN

Fényképes igazolványokkal ellátott tudósítók és kiadóhivatali megbizotak: Bucureşti, Cluj, Timişoara, Oradea, Brasov, Satu-Mare, Tg-Mures

D U C A †

Hazafias felbuzdulásból *gyilkoltam* — mondta az a siheder, aki agyonlőtte *Duca* miniszterelnököt, a kiváló államférfiut, egyike a legtisztábbkezü politikust, — hazafiasságból gyilkoltam, mert a miniszterelnök szabadkőműves volt és elárulta Romániát a külföldnek . . .

Emlékeztek? *Jaures*-zal kezdték a sort. Nem akarta, hogy Franciaország és Franciaországgal a világ belerohanjon a világtörténelem legszonyatosabbnak ígérkező tömeggyilkolásába, a kiegyenlítést akarta, a megegyezést, a békét, — pusztulnia kellett a világháború kitörésének előestéjén. A szerkesztősége mellett levő vendéglőben, ahol vacsorázni szokott, agyonlőtték. Agyonlőtte egy siheder, aki vérhullámoktól körülcsapdosottan, de majdnem *gloire*-től övezetten akarta látni Franciaországot. Agyonlőtte *hazafias felbuzdulásból*.

Folytassuk a sort? Van-e ország, amelyben a legutóbbi másfél évtizedben nem gyilkolt a „hazafias felbuzdulás“? Emlékeztessünk *Rathenaura, Erzbergerre, Matteottira, Somogyi Bélára, Bacsó Bélára, Cservenkára*?

Évtizedekkel ezelőtt a világ megrettenen felhördült a politikai gyilkosságok hírére. Ezeknek a politikai gyilkosságoknak a sora a zsarnoksággal kormányozott országokból indult el, a rettenetes terjedelmű és rettenetes reakcióju cárizmus világából legelőbb. A szociáldemokrata, a liberálizmus, ahol csak lélekzeni tudott, éles tiltakozással fordult mindig a gyilkokkal, fegyverrel, bombával való „politizálás“ ellen.

Nos, a politikai gyilkosságok hősei a világháború kitörése óta a *jobboldali* táborok soraiból kerülnek ki. Hol volt a világ megrettenő felhördülése a *diktaturás országok* politikai gyilkosságainak hírére? A *jobboldal*, amely minden változtatás ellen éles szavakkal és harcrakészültséggel szokott reagálni, a *politikai küzdelem fegyvertárába rendszeresen beiktatta a revolvert, a rohamkést, a bombát*. Diktaturás országokban? Ahol nem nyílt diktatúrával kormányoznak is, ott

is ajnároztak, vagy ha nem ajnároztak, büntetlenségben hagyták azokat a síhedereket, akiknek ajkán a *haza* neve, de akiknek kezében *revolver* vagy *kézigránát* volt.

Igy nőttek nálunk is nagyra a vasgárdisták. Az egyik kormánynak tetszett, hogy tömegben használhatók fel a zsidók ellen. A másik kormánynak tetszett, hogy az uralmon levők számára alkalmas időben léphetnek ki az uccára és törhetnek be házakba, üzletekbe, szerkesztőségekbe a magyar kisebbségek ellen. A harmadik kormánynak tetszett, hogy felhasználhatók voltak a politikai ellenfelek ellen, ugyanolyan vallású és ugyanolyan anyanyelvű politikai ellenfelek ellen... Amikor pedig a jelenlegi kormány elvitathatatlanul tiszta és nemes elgondolásból kénytelen volt ellenük fordulni, ime, revolverhez és bombához kapnak.

A jobboldali politikai gyilkosságok sorozata ide vezetett. A jobboldal évtizedeken át a rend védelmében tobzódott, az ugynevezett felforgatás ellen. Majd sikralépett minden szabadságtörekvés, minden demokratikus irányzat ellen. Vérszemet kapott azután és, a fegyver erejét emlegetve, ime: már a fegyver gyakorlatát követi, korlátlan ur, dirigáló ur akar lenni, *A haza nevében!*

Eljövendő korok történetírója kibogozhatja majd, hogyan lett ennyire urrá ez az ugynevezett jobboldal a diktatúra és féldiktatúra országok politikai világában. A politikusnak kell a hatalom és a politika hajójának hánykolódása könnyen kiejtheti a hatalomból a nagyurat. A nagyur biztosítást akar, a maga számára: a hatalom jó a hatalom kell. *A haza nevében!* Ezek a nagyurak kormányonlétük ideje alatt nagy óvatossággal megkezdik a biztosítást. Nem a nyílt színen, hanem dugottan, közvetítők útján, sokszor a cáfola tokkal szinte egy időben, titokban való biztatásokkal tartják az összeköttetést azokkal, akik a politikában felhasználhatók, akiknek esetleg élére kerülhetnek ellenzéki korokban.

Ezek a szálak kibogozhatók! *Duca*, ez a puritán szellemű, szent célokért rajongó politikus nem tartozott ezek közé. De ki tagadhatná, hogy nálunk is végiglehetne követni a vasgárdistáknak és egyéb reakciós szervezeteknek az útját odáig, amíg egy-egy ilyen elszánt fiatalember revolvért vág zsebre azzal, hogy gyilkol.

Gyilkol *hazafias felbuzdulásból*, gyilkol a *haza nevében*. Mert a *haza* van mindig a szájukon!

Vagy száz éve írta egy költőnk: „Szeresd a hazát és *ne mond!*” Mit írhatna ma ez a költő? Szeresd a hazát, buzogj a hazáért, de a buzogáshoz nem kell revolverhez nyulnod. Ezt? A költő nagyon elkésett volna. Két évtized tanította ezt az ugynevezett jobboldalt arra, hogy az ifjúságnak mindent szabad. Elkövetkezik talán az idő, amikor a világ felhördül, ha a politikai küzdelmekbe beledörren a revolver, belerobban a bomba. És el kell hogy érkezzék olyan kar, amely elég erős lesz arra, hogy kicsavarja a gyilkot minden kézből, ha azt a kezét ezerszer hazafiasnak mondják is...

ADY UR

aki Páris után Nagyváradot szerette a legjobban

(Beküldött kézirat)

Husz éve elmúlt s gondolatban
Ott röpül a szánom az éjben
S amit akkor elmulasztottam,
Megemelem kalapom mélyen.
Ott röpül a szánom az éjben.

Ady.

Hosszu az ut Ady ur-tól Ady Endréig . . .

Én még akkor ismertem meg, akkor kerültem bele a körü-
lötö kavargó hullámokba, amikor a szerkesztőségi szolgálak, pin-
cérek és konfliskocsisok csak *Ady ur*-nak szólították. Azután
lassan-lassan mindjobban lekopott a neve mellől az „ur“, a kri-
tikából, a magasztaló és ócsárló cikkekből mindinkább elmarad-
doztak a jelzők, amíg az irodalomtörténetben egyszerű, epiteton
ornans nélkül szükölködő „Ady Endre“ lett belőle.

Ma nem Ady Endréről beszélünk. Csak *Ady ur* emléke-
zetét szeretném apró vonásokban idézni, a környezetéről, a kö-
rülményeiből elmondani néhány jelentéktelenséget, amiknek tanuja
voltam, gyűjtögetni a szilánkokból, amelyek Ady Endre kereszt-
jéből a barátainál megmaradtak.

* * *

Hálátlanság, de elfeledtem a derék és jóságos szerkesztő-
ségi szolgál keresztnevet, aki egyizben jelentősen rámsandított és
diadalmasan emelte föl a söröskorsót:

— Ady uré — mondotta bizalmasan.

A szerkesztőség mindössze pár szobából állott. Ezekben
zsufolodtunk össze és én izgatottan követtem a szolgálát a szoni-
széd szoba felé, ahol *Biró Lajos*, a felelős szerkesztő dolgozott
a gőzmasina energiájával. Jobbkéz felől, a háta mögött üresen,
hényén a falnak támaszkodva unatkozott *Ady ur* asztala. Nem
volt azon más, csak néhány szál üres kéziratpapír, amihez most
a korsó sör járult. Ezért a sörért nagyon haragudtam, mert főben-
járó bűnnek éreztem, hogy órahosszat pusztult a kívánatos fehér
hab és poshadt az előbb még csillogó sárga folyadék.

Ady ur azonban későn kelt, hiszen legtöbbször még csak
alig feküdt le: odaköltözött hát a szerkesztőség házába, az Eöt-
vös-uccába, albérleti szobába, amelyet a szerkesztőségi szolgál
takarított. Ő keltette fel *Ady urat*, amikor már látta, hogy *Vészi*
József, a gazdánk és *Biró Lajos*, a szerkesztőnk nagyon érdek-
lődik *Bandi* holléte iránt. Ő felkeltette, *Ady ur* azonban hol
fölkelt, hol meg a másik oldalára fordult és aludt tovább. A
szolgál kissé gépies lélek volt, elvégezte a keltést, nem törődött
vele többé. Teljesítette programja további pontját, elhozta *Ady*

Küüno gyártmányu férfiszövetek
elismert olcsó árban újból kaphatók
GLESSINGER cégnél, volt *Forray-ucca*.

ur korsó sörét a korcsmából és letette az íróasztalára. Ha elmegy a habja, elmegy, ha megmelegszik, megmelegszik. Ady urnak mindegy. Ady ur így hajnali tíz-tizenegy órakor mindössze egy fellíter nedvességet akart lenyelni, amivel jelezte, hogy megkezdje aznapi életműködését,

Többnyire vörös, kialvatlan volt a szeme, mikor végre mégis megjelent, de mosolygósra vált az arca, amikor bennünket köszöntött, akik már reggel óta dolgoztunk. Egy egy kedves, udvarias szót mindnyájunknak mondott, aztán sietett a szobájába, marokra fogta a söröskorsó fülét és minden nap ugyanazzal a mozdulattal egy szuszra megitta a sárga folyadékot. Ettől a perctől kezdve már újra alkotóerő volt, leült és miután meghallgatta a szerkesztő párszavas utasítását, dolgozni kezdett. A korsó sör nélkül nem mozdult kezében a ceruza, amellyel azonban a sör után már valósággal szántotta szép, lapos betűit és ontotta a gondolatokat. Neki mindegy volt, hogy mit írtak vele, a vezércikk égett a keze alatt, az antrifilet percek alatt szállította, majd nem minden nap írt azonban egy-egy hírfaj-cikket, amely alá *Ódi*-t, vagy *Lellei*-t írt. Verset szállítania kellett minden vasárnapi számra, amely szombaton délután jelent meg. Ha mi a fiatalurak nem méltóztattunk tárcát írni, — pedig *Vészi* az akkori honoráriumhoz képest óriási összeget, husz koronát fizetett, — akkor Ady ur rövid kis félóra alatt elintézte ezt is. Ezek a novellái sehol sem jelentek meg könyalakban, nem is Ady Endre, hanem Lellei András és egyéb álnevek alatt jöttek. Úgyes, kellemes, bravuros újságnovellák voltak, amelyeket csak úgy félkézből dobott oda, mint mikor az óriás gumilabdával játszik. Azalatt az egy óra alatt, amit a szerkesztőségben töltött, rengeteget dolgozott. Minden munkát elvégzett, semmi sem derogált neki, csak azt tagadta le makacsul, hogy németül is tud. Németből le nem fordított volna egy sort sem. Pedig a legnehezebb szöveget is megértette. De amennyire imádta Párizst, annyira utálta Berlint. Verset ebben az időben leginkább az Andrássy-uti Trenk-féle vendéglőben, az ő híres „Három holló“-jában írt éjszaka, borozgatás közben, amíg a társaság zajosan vitatkozott körülötte és itta a „kraszna-vizét“, ahogy Ady ur a Trenk borái hívta. De akárhányszor a szerkesztőségben írta meg vasárnapi verseit, mert *Vészi*, *Kabos Ede* és *Biró Lajos* annyi verset zsaroltak ki belőle, hogy talán felét sem írta volna meg, ha magárahagyják. A vers is égett a keze alatt. Mig mi a napi robotot végeztük, véres riportokat írtunk, urikisasszonyokat szöktető kocsislegények dicsőségét zengtük, addig a szomszéd szobában percek alatt Ady-versek születtek.

* * *

Dolga végeztével átjött hozzánk a nagyszobába, az íróasztalán nem maradt más, csak néhány szétdobált gyűrött kéziratpapír. Ilyenkor, nappal, ital nélkül (a kis sör, amit különben csak ilyenkor ivott, nem számít) egészen más ember volt, mint éjszaka kánkint, amikor csillogott a szeme, heves volt a szava és amikor minden gesztusában benne volt a híres Ady-gög. Nappal csendes, szelid, halkszavu ember volt, a csodálatos nagy szeme tele volt

kutyahűséggel, simogató jószággal. Keveset beszélt, páratlanul udvarias volt és inkább bennünket hallgatott, amikor már fogyott a munkánk.

Különös szerkesztőség volt ez. Vészi József volt a gazdánk, a neve nem szerepelt a lapon, csak néha egy kis (v) betű jelezte, amit amugyis az első szónál észrevett mindenki, hogy ő írta a vezércikket. De ha kellett, ő vette föl telefonon a Meteorológiai Intézet jelentését is. Kabos Ede volt a főszerkesztő, de olyan főszerkesztő, aki a mi kis parlamenti csoportunknak a vezére volt. A csoport tagjai mindössze ő maga, Lengyel Géza, ma a Vámpolitikai Központ igazgatója és én. Bíró Lajos volt a felelős szerkesztő, aki miután megírta az antrifilékét, megszerkeztette a lapot, még egy-egy kolumnás riportot is megírta. Becsületes kézírással, mert akkor még nem diktáltunk gépbe, mindenkinek tudni kellett a helyesírást és bizony lapzártakor fizikai fáradtsággal dőlünk ki. Csak Vészi József nem irt maga, mert görcsöt kapott a keze s így egy-egy fiatal óriásnak diktált. Hol Fehér Árpádnak, hol Kun Bélának. Igen, ugyanannak a Kun Bélának, akiből később vörös külügyi népbiztos lett. Akkoriban még nem igen mutatkoztak ennek jelei rajta, bár Marx Kapitál-ját senkisé ismerte úgy, mint ez a tomboló ambícióval telített ifju. De ugyanakkor ott volt a szerkesztőségben Kosztolányi Dezső, a Baross-kávéházbeli konzervatív asztal költője és Hegedüs Gyula, aki rendőri riportert volt és ma a Magyarság szerkesztője. Janovics Pál, Pfeifer Sándor, Erős Gyula, Szabó Károly, Greiner Jenő és Szentmiklósi József egészítették ki a társaságot, ahol Ady Endre annyira otthon érezte magát, mint talán sehol.

Nem is csoda, mert Vészi József azt akarta, hogy nemcsak a munkahelyünk, de az otthonunk is legyen a szerkesztőség. Abban az időben történt ez, amikor a Budapesti Napló a legszebb, a legfrissebb, a legirodalmibb magyar napilap sehogy sem tudott megélni négykrajcáros reggeli alapon. Csinált belőle hát Vészi József kétkrajcáros estilapot. Nagy próbálkozás volt ez akkor, valamelyik miniszter meg is kérdezte Vészit:

— Hát Józsikám, használt-e a változás? Szaporodnak-e az előfizetők?

— Na, úgy egyik-másik — felelte derüsen Vészi József.

A gondjából azonban mi semmit sem éreztünk. Benünket atyai szeretettel látott el mindennel, még ebéddel is. Eleinte mindennap vendéglőbe vitte el a szerkesztőséget, ahol a „vállalat“, vagyis ő maga fizette az ebédünket, Egyszer aztán rájött, hogy ez nagyon költséges mulatság. Azt mondta:

— Fiuk, most már nem tehettek semmit sem ellene, most már jogszokássá vált, hogy az ebédeket a „vállalatot“ terbeli. De ez a korcsmázás egy kicsit sok pénzbe kerül. Van énnekem egy szegény nővérem, ad az majd nekünk ebédet, sokkal olcsóbban és szegényke maga is megebédelhet abból, ami marad.

Másnapról kezdve Vészi József nővére, özvegy Hartmanné kis cselédje hozta az ebédünket. Volt a szerkesztőségnek egy kevéssé használt szobája, ott összetoltunk három íróasztalt, amelyre hótiszta fehér terítő került és ettük boldogan, vígan, fiatalon a

szerkesztőségi ebédeket. Ott elnökölt közöttünk Vészi József, akit akkor már volt a sajtófőnökségen és ott ült mindennap Ady Endre is. Ilyenkor csak irodalomról esett szó és a téma minden nap egy és ugyanaz volt, Ady Endre eljövendő új kötete, amelyhez, úgy éreztük — hogy miért, miért nem, ma sem tudom — hogy mindnyájunknak van valami köze. Igaz, minden versnek minden sorát, minden ritmusát tudtuk, amelyek majd benne lesznek az új kötetben. És hittünk benne, hogy a következő kötet meghódítja az egész országot. Pedig Ady Endre előbb Európát hódította meg és csak aztán Magyarországot.

* * *

Az előfizetők közül azonban tényleg csak egyik-másik szaporodott. Bajok voltak a Budapesti Naplónál. Sem a jó lap, sem Ady Endre nem jelentett közönséget. De bajok voltak Pályi Ede Magyar Szó-jánál is. Összeházasodott hát a két beteg ujság és pedig úgy, hogy Vészi, Kabos, Biró kivonultak, az új ur pedig Pályi Ede lett a lapnál. Gyötrelmesen fájdalmas napok voltak ezek. Nemcsak a mi kedves, intim családi életünket sirattuk, de tudtuk azt is, hogy vége a briliáns Budapesti Naplónak. Amikor Magyar Szó-ék bevonultak, annyira nem keveredtünk velük, hogy még a szobájukba sem mentünk át. Megriasztva bujtunk össze, a fájdalom a torkunkat szorongatta és bizony könnyek csillogtak a szemünkben. Összebujtunk, sugdolódtunk. Magyar Szó-ék pedig dolgoztak. Délután ötkor valamennyien Vésziéknél voltunk, a Visegrádi uccában és vártuk a lapot, amelyhez nekünk többé semmi közünk nem volt. Amikor Pfeifer Sándor és Szabó Károly meghozták az új Budapesti Napló első példányát, elkéseredetten forgattuk az ujságot. Nem volt benne Vészi-cikk. Nem irt bele Kabos Ede parlamenti karcolatot. Hiányzott a „Lellei” fejcikke, Biró Lajos antrifiléi. Semmi, semmi, csak valami sivár, végtelen bötözőn. Előttevaló nap valahol Apponyi bezzélt és Pályi Ede, ez a szertelen, szangvinikus vitakozó egy egész ujságon át feleselt és feleseltetett a maga gárdájával egy tegnapi beszéddel.

Gyászoltunk. Hallgattunk. Ott volt Ady is. Nem emlékszem, hogy mondott volna valamit. Őt is megnémitotta ez a csapás. A következő elsején azután Ady ur megkapta a — fölmondó levelet. Meg még egy páran. Aztán a következő hónapokban mindenki, aki magától nem szedte a sátorfáját. Nem fáj senkinek, mindenki örült, hogy szabadul. Akkor még máshol is lehetett szerződést kapni jó ujságírónak. Azon azonban, hogy Ady Endrének fölmondtak, mérhetetlen dühbe jöttünk. Mi, a parlamentiek többé feléje se néztünk a szerkesztőségnek, csak telefonon kaptuk az utasításokat, amíg végleg el nem ment a kedvünk.

Adynak fölmondani! Mart, gyilkolt, megszegyenített bennünket ez a gondolat. Hogy merészel fölmondani Pályi Ede Ady Endrének?

* * *

Amit a Budapesti Naplónál elkezdtem, a negyvennyolcas Független Magyarországnál folytattam. A politika sem itt, sem ott nem érdekelt. De érdekelt az, hogy Ady Endrének legyen napi-

lapja is, ahová ír. Így történt, hogy Ady függetlenségi lapba dolgozott. Pedig nem szerette az embereket, akik a függetlenségi politikát csinálták. Nem szerette Tiszát sem, de nagy embernek tartotta és tisztelte.

Ebbe az időbe esik a nagyváradi „Holnap“ megalakulása. Hét poéta állt itt össze, akiknek így együtt két kötetük jelent meg. Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula és Miklós Jutka voltak a „Holnap“-osok. Ezeket csábítottam a Független Magyarországhoz. Itt van a levél előttem, amely Emőd Tamás kezeirása és amely sokat beszél az irodalom akkori helyzetéről:

Igen tisztelt Szerkesztőség, kedves Pogány Béla, a Független Magyarország levelét vettük és az idecsatolt, a laphoz intézett sorokon kívül is őszinte szeretettel és hálával köszönjük együttérzésük jelét, a vasárnapi és szerdai impozáns cikkeket. Az anyagiakról szóló részt, a tizenkét koronát természetesen minden mellétekintet nélkül akceptáljuk. A mi tanyánk, az Emke kávéház részére sziveskedjenek még egy példányban küldeni a lapot — ezt mi már elintéztük a kávéssal. Egyben megindítjuk a városban a propagandát, hogy a lapot minél szélesebb körben járassák és olvassák.

Babitsnak (Fogarason tanár) nagy, új versei vannak, amint jelzi. Neki is írunk, hogy hozzáénk expediálja új dolgait s mi innen továbbítjuk.

Ady Endrével, aki köztünk időzik, s jövő héten megint átjön Mindszeatról pár napra, két hétre — beszélünk. Elfogadta a tervet, beleegyezett mindenbe és hajlandó tizenkét korona honorárium mellett írni szintén, velünk együtt. Hatalmas új poémái vannak és ha kell, mindig rendelkezésére bocsátja jövőben irandó új verseit a lapnak, stb.

Nagyvárad, :908. IX. 30.

Tisztelő üdvözléssel:

a Holnap

És jöttek a versek tömegesen a peceparti Parizsból. Szép cifra betűkkel, amik nagyon tetszettek a fiuknak, jelentek meg vasárnaponként. Minden vasárnap három másik poéta, Ady lehetőleg minden vasánap. Később Ady feljött Pestre és szorosabb összeköttetésbe léptünk. Ettől kezdve cikkeket is írt, meg novellákat. De nem tudott itthon maradni, Párizs nem hagyta nyu-

**Megérkeztek a világhírű POLARWERKE gyártmányu
állitható gyermek-, sport- és mű
k o r c s o l y á k**

F R A T I I B U R Z A TESTVÉREK

vasnagykereskedés Arad.

Telefon No. 604.

godni. A párizsi tartózkodására módot adott az a szerződése, amelyet közben a Nyugat-tal kötött. Eszerint verset nem írhatott máshová, csak a Nyugatba. De a barátsága, az irodalmi barátaihoz való vonzódása még ennél a jó szerződésnél is többet ért neki. Dugva küldte a verseit. Egy ilyen alkalommal írta nekem Párizsból:

Kedves jó Bélám,

igazán csak neked és érted teszem, hogy kéziratot küldök. Itt egy vers (azt mondd mindenkinek, hogy régi) és a körkérdésre a válasz...

A Nyugatnak nem szabad tudnia, hogy máshová is ad verset. A levél vége:

— A versért persze pénz fog kelleni.

Mert Ady urnak mindig pénzre volt szüksége. Ady ur nagy ur volt, nem tudott bánni a pénzzel.

* * *

A mi szemünkben, siheder ujságírók, haladó betűvetők szemében nem volt bálvány. De megértettük, szerettük, rengeteget vártunk tőle. Gyönyörködtünk abban, amit irt, de megkritizáltuk. Jogot formáltunk ehhez, mert résztvettünk minden csatájában. Ha sebet kapott, vigasztaltuk, új harcra edzettük; ha győzött, örültünk neki, diadalmi tort ültünk. Az ellenfeleire nem haragudtunk, büszkék voltunk rájuk, hiszen egymásután Mikszáth Kálmánnal, Herczeg Ferenczel és Rákosi Jenővel szemben kellett a költészet, a magyarságát védenie, mert öntudatosan érezte, hogy:

Ilyen bánat ünnepeket felváltva University Library Cluj

E kerek földön senkire,

Csak fajából kinőtt magyarra.

A meglepetés számunkra akkoriban Kenedy Géza volt, aki ugyan lefagyöngyözte a fiatalokat, de elismerte, hogy „a magyar nyelvből olyan fordulatokat, összetételeket, hasonlatokat, zenét és ritmust tudnak kicsikarni, ami meglep”. Kenedy Géza ugyan nagyot ütött Adyn, de az ütésében még is volt valami olyan atyai, mintha mellé állt volna.

Mi magunk sem hódoltunk be neki ész nélkül. Amikor az Illés szekerén megjelent, keveseltük, elégedetlenek voltunk. Mászt vártunk. Amikor a támadások pergőtüzét kellett volna visszavernie, mintha elernyedett volna. Félünk: hát már Ady is megalkuszik? És akármilyen öntudatos, gögös, mindent lenéző volt is, a barátaitól eltúrta a kritikát, a szemrehányást is. Nem haragudott, sőt egy kicsit keserűen bár, de megis köszönte, amikor így irtam:

„Ebben a kötetben az élettől bucsuzó Adyt, a megszámlált órák szomorú gazdáját látjuk. Oly szép és oly hazug ez a profécia. Pedig az életében

**Szörmebundák, női ruhák, blousok óriási választékban
mélyen leszállított áron**

R A D Ó női felöltő áruház, Arad

is benne van ma ez a szomorúság. E szerint él, e szerint cselekszik. Ami a könyv harmóniáját meg-
rontja, az is egyedül az önmaga által halálraitelt
Ady kapkodása, lázassága. És el kell hinni neki,
olyan meggyőzően mondja, hogy ez veszi el a har-
cos kedvét. Szeretne fájdalomestén bujdosni,
szökni, sirni... „De hogy ez a csürhe nevelsen?”
Nem, inkább megmarad muszáj-Herkules-nek:

Döltömre Tökmag Jankók lesnek:

Ugy szeretnék gyáván kihunyni

S meg kell maradnom Herkulesnek.

Ady Endrének más könyvvel, más versekkel
kellett volna ezekben a mámorosan szép, harcos
napokban a közönség elé állania. Téved a költő,
ha azt hiszi, hogy a közönség kritika nélkül olvas.
Hiszen ő tanította meg az új vers szeretetére.

Azt mondta, igazam van. *Neki nem szabad savós, uri ma-
gyarsággal belefulladni abba a versözönbe, amelyet ő utána zu-
ditottak a közönségre a régiek, az ujak, sőt még a jövő mé-
héből kikandikálók is.*

* * *

*Páris után nem Pestet, hanem Váradot, a Pece-parti Pá-
rizst szerette legjobban.* Nem beszélhetett tíz percre, hogy Nagy-
váradról ne ejtett volna szót. A Holnap székhelye is Nagyvárad
volt, ahol Juhász Gyula tanárkodott, Emőd Tamás a helyi lapok
körüli legyeskedett, Dutka újságot írt, Miklós Jutka pedig azt
vette a fejébe, hogy művészi fényképekből fog megélni. Nagyon
nagy udvara volt itt Adynak, ha néha napján megjelent. Meg
kellett ígérnem, hogy elmegyek egyszer, amikor ő is „otthon”
lesz. Három hétig ültem Váradon, amíg végre nap-nap után ha-
lasztva érkezését tényleg megjött.

Egy orvos barátja, akinek Kolozsvárott szanatóriuma
volt, fogta el valahol Pesten, magával vitte a kin-
cses városba és lecsukta az intézetébe, hogy ő majd
leszoktatja az ivásról.

Ezért késett három hetet. Meg kellett ugyanis értetnie az orvos-
sal, hogy a váradi vizit becsületbeli kötelesség. Két hétig értel-
metlennek tette magát a doktor Akkor aztán próbára tette
Ady urat. Ellent tud-e állani az alkohol kísértésének? Orvosi ki-
séréttel kiengedte a városba vacsorázni. A vacsorához vizet szol-
gáltak fel. Pompásan ment minden, Ady ur itta a vizet rendület-
lenül, mindaddig, amíg a szomszéd asztalnál egy mit sem sejtő
hölgy boros poharát felemelte, mintha mondaná: éljen a költő.

A tél már nem hoz
gondot, régi ruháimat

Hoszpodárhoz küldöm
átfesteni

vegyileg tisztítani

Arad, str. Stroiescu 13 v. Teleky-u. és str. Eminescu v. Deák F.-u.

Orvosi kozmetikai intézet Arad, strada Románului 10
(Szörtelenítés, szemölcseltá-
volítás, arcápolás bérletben is). Esti elkészítés. Külön tisztviselői árak.

Ebben a pillanatban Ady rosszul lett, haza kellett vinni. Otthon is csak akkor tért magához, amikor egy félliter vízbe belecsepentettek egy kis bort és ő az egész boros vizet egy hajtásra kihörpintette. Becsapták: a borszinű vizet bornak itta és kielégült.

Igy történt, hogy még egy heti penitenciát kellett tartania, mielőtt Váradra jöhetett. Itt azután úgy jártunk napszámban se-regestül, mintha egyik népgyülelésről a másikra vonulnánk.

Hegedüs Nándor, Márton Manó, Kotzó Jenő dr.,
Berkovits Renée dr., Tibor Ernő festőművész és
mások voltak a közvetlen környezet;

de egész Várad úgy nézett már Ady urra, mintha tudta volna, hogy Ady Endre lesz belőle. Pedig Pest még javában nevetett rajta.

Csodálatosak voltak a váradai napok, amelyeken nem történt semmi. Csak körbejártuk naponta néhányszor a Bémer-téri kávéházakat, kirándultunk a Szent László-térre a Fekete sasba, ebédtünk hetivásáros idegenek szomszédságában a Kék macskában. Sütkéreztünk a napon a Püspökfürdő parkjában, ödöngtünk a Rédey kert százados fái alatt, és eltöltöttünk egy egy fedhetetlen domboldalban, Ady híres „Karger“-ében. Az esti Várad ezer tűz-szeme világított föl ide a magasba, Ady ur pedig csirkepaprikás és kuglizás között verset irt, mert sürgette a Nyugat.

Egy délután elbandukoltunk Léda házikója ejött. Nem beszéltünk róla, csak Emőd Tamás sugta a fülembé, hogy ez az Estére győzött az alkohol. A „váradai bodegába“ vonultunk föl, ahol Ady ur valaha legzajosabb éjszakáit töltötte. A bor rossz és a kövér, rosszképű bodegásné garudában találta a libamáját és minden jót, mert alaposan ismerte Ady urat, aki mindent kifizetett. A lábunk alatt pedig halomszám gyűltek az üres üvegek. Pedig kolozsvári barátja orvosi fedezet alatt küldte át Ady urat Váradra. Egy kedves, finom fiatal orvos, Reinitz dr., a szanatórium orvosa, (később orvosi kötelességének teljesítése közben lelte halálát) kisérte, akinek egyetlen feladata lett volna, hogy vigyázzon Ady szomjuságára. A váradai bodegában Reinitz dr. és Fehér Lipót, a világhírű matematikus ittak versenyt ezen az éjszakán Ady urral.

Mert lehetett-e nem inni akkor, amikor Ady urnak jó kedve volt, vagy amikor Ady ur el volt keseredve?

Pogány Béla.

Divatos szvetereket, pullovereket, harisnyákat a legjobban és legolcsóbban **B Á R S O N Y** kötött-szövött divatáruházában vásárolhat, volt Szabadság-tér 18 sz. „Consum“ vevőknek készpénz árak.

Kül- és belföldi kozmetikai és piperekülönlegességek állandó raktára

„ELIT“-illatszertár

Arad, Fischer Eliz-palota.

Consum könyvével szigorúan kirakati készpénzárón, felár nélkül vásárolhat

SZÉKELY divatáruházában

a színházzal szemben.

Fajtisztaság... Ó!

Nem Hitlerék vetették föl először a faji kérdést. Fölvetődött az régebben is mindannyiszor, amikor az emberi butaságnak vagy politikai tehetetlenségnek levezető csatornául szüksége volt valami bünbakra. Ezért gyilkolták rakásra annak idején a törökök az örményeket, ezért uszították a cár csatlóssai a zsidók ellen a tömegeket, ezért lincselik Amerikában a négereket, A horogkereszt megkótyagosodoit fajtudóssai is csak a politikai, szociális és gazdasági tehetetlenség tragikomikus szalmaszálaként ráncigálták elő a fajtisztaság kérdését.

Nézzünk hát egy kicsit a mélyére ennek a kérdésnek, már csak azért is, hogy a'kalmi viták esetére olyan érveket adjunk a jóhiszemű, de tájékozatlan emberek kezére, amelyek az elfogulatlan tiszta tudomány álláspontját képviselik.

A faj fogalma

A biológia nem exakt tudomány, vagyis a körébe vágó ismereteket nem lehet metametrikailag megalapozni, mint a vegytan vagy a fizika fogalmait. Ezért olyan bizonytalan a faj fogalma is. Az elfogadott meghatározás szerint egy fajhoz tartoznak azok az egyének, amelyek annyira hasonlítanak egymáshoz, mintha ugyanazon szülőktől származnak. De az egymáshoz közelálló fajok sokféle változata olykor kétségbeejtően elmossa a határokat. Csak egy példát: az öszszes kutyák a *canis familiaris* (házikutya) fajhoz tartoznak. De ki merné állítani, hogy a dakszli meg az orosz agár annyira hasonlítanak egymáshoz, mintha egy szülőpártól származnának? Ugyanez áll az emberre is. Hogyan válaszszam külön élesen a fehér, sárga vagy néger fajokat, amikor a fehér embernél, mint változatot, akárhányszor megtaláljuk a sárga fajra jellemző gyapjas-göndör haját.

Ennek oka pedig a következő alapvető tény:

magában a természetben egyáltalán nincsenek fajok, a természetben csakis egyének vannak.

Csupán a rendszerezni kívánó emberi elme, a könnyebb áttekintés kedvéért, foglalja össze az egyéneket hasonlóságuk alapján fajokba, nemekbe, rendekbe, családokba stb. A földön élő összes emberek tekintet nélkül a bőrük színére, egyetlen fajhoz tartoznak, amelyet 200 évvel ezelőtt a jó öreg Linné (nem gondolhatván arra, hogy valamikor még hitleráj is lesz) *homo sapiens*nek (bölcs embernek) nevezett el. A négy főcsoport: fehér-, sárga-, vörös- és feketebőrűek csupán fajták, köztük számtalan átmeneti változattal.

A fajtisztaság

Ez az a fogalom, amely körül legtöbb a tudatlanságból eredő zürzavar, a politikai ckokra visszavezethető rosszhiszemű félrevezetés. Tiszta fajokat, legyen szó növényről, állatról, vagy emberről, csakis elkülönült helyeken, például

óceáni szigeteken lehet elképzelni. De egymás mellett élnek olyan fajok, amelyek egymást meg tudják termékenyíteni, rögtön előáll a kereszteződés és vége van a faji tisztaságnak.

Nos, a civilizált emberektől lakott területeken sehol sincsenek tiszta emberfajták, mert a civilizáció fogalmában benne van a közlekedés, ezzel pedig szükségképpen együtt jár a kereszteződés. Miután pedig Európa mindig előljárt a civilizációban, ezért

Európa bármelyik nemzeténél is faji tisztaságról beszélni vagy tudatlanság, vagy szélhámososság.

Igy például a manapság teljesen egységes nyelvű francia nép keltáknak, gótoknak, frankoknak, allemanoknak, longobardoknak, normannoknak és még egy tucat más népnek a keverékéből jött létre, nem is szólva arról, hogy az ókorban a római légiók katonái is kikerülhetetlenül otthagyták nyomaikat. Ugyanigy áll a dolog Európának minden más népénél, kivétel nélkül, a németeknél talán még nagyobb mértékben, mint a franciáknál.

De akár vannak tiszta népfajok, akár nincsenek, a legfontosabb és döntő kérdés a következő:

érték-e egyáltalán a faji tisztaság?

A válasz nyilván attól függ, mit nevezünk értéknek, ha emberről van szó. Józan ember számára nem lehet más a válasz, mint hogy értékes: a minél erőteljesebb és egészségesebb testű és minél fejlettebb szellemi képességű ember, tekintet nélkül arra, hogy milyen fajtaéhoz tartozik. Ebből a szempontból az az értékesebb fajta, amely nagyobb számú ilyen egyént tud felmutatni. Más szóval:

nem a bizonyos fajhoz való tartozás ad értéket az egyénnek, hanem az egyének minősége szabja meg a faj értékét.

Ez az alapvető igazság, amely fölött még csak vitázni sem lehet. Az egyének minősége pedig semmi összefüggésben nincs a faji tisztasággal. Semmiféle tudományos elméleti megállapítás vagy gyakorlati megfigyelés nem támogatja azt az ostoba jelszót, hogy a tiszta faj jobb minőségű, vagy értékesebb, mint a nem tiszta faj. Ellenkezőleg, az állat- és növénytenyésztés számtalan példája igazolja, hogy a keresztezéssel sok egyszerű és értékes tulajdonságot lehet kitevnyésztetni, tehát a tisztánál értékesebb fajtát tud létrehozni.

Hogy mennyire áll ez az emberre is, erre a helyszüke miatt csak egyetlen, de a kétszerkettő négy igazságával bizonyító példát hozunk föl: az Egyesült Államok mai lakosságának az a típusa, amelyet jenki-nek neveznek, alig négyöt nemzedék folyamán ugy jött létre, hogy

a világ minden részéből odasereglett mindenféle fajtájú bevándorlók között olyan vérkeveredés állott elő, amilyenre sehol másutt nincsen példa a földön.

És vajjon ki merné állítani, hogy ez az össze-vissza keveredésből létrejött amerikai típus, a Jenki, értékteletlenebb emberfajta, mint Hitlerék „tisztá” germánjai, amikor az utolsó félszázad folyamán ők kaparintották magukhoz a fehér kultúrának előbb a gazdasági, majd az utolsó két-három évtizedben a tudományos hegemoniáját is?

Valaki azt vehetné ellene ennek a fölfogásnak, hogy nem úgy van a dolog, Amerika nem ennek a pompás keverék emberfajtanak, hanem hallatlan bőségű természeti kincseinek köszönheti, hogy övé lett a fehér civilizáció hegemoniája. De én azzal a kérdéssel felelek erre: vajjon azoknak a természeti kincseknek a kiaknázása és fölhasználása akkor is ilyen tempóban történt volna, ha az Európából mindenhonnan odaszállított fajtudósokra és ezeknek „fajtisztá” hiveire lett volna bízva a dolog?

Ajánljuk az olvasónak, hogy valahányszor úgy látja, hogy egy országban mesterségesen kiéleznek felekezeti, nemzeti vagy faji szempontokat mindig fenti gondolatmenet nyomán vizsgálja a kérdést. Az ilyen kérdések mesterséges előtérbetolásánál — és mindig csakis mesterséges fölfuvarról lehet szó — gondoljon a régi latin mondásra: *divide et impera* (oszd meg őket és uralkodjál fölöttük). Ami egy kicsit szabadosan fordítva azt jelenti: uszítsd egymás ellen az embereket, akkor könnyebben uralkodhatsz fölöttük!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EMBERKE

akinek már minden mindegy, akit kistaszított önmagából az Élet, aki semmi jót sem vár az ujesztendőtől — Intelktuel-sors 1934-ben

(Bukarest). A Calea Victoriei-t keresztező forgalmas mellékucca új szint kapott néhány napja. Az egymás hegyén-hátán sorakozó étkezdék, csehók és pálinkamérések között intim kis helyiség, kékrefestett kétnyílásos étkezde nyílt meg. A rádió itt is olyan, mint másfelé, a lámpák tejüveggömbje is úgy szórja a fényt, mint másutt, csak éppen, hogy más emberek, más lelkek, más gondolatok találkoznak itt össze, mint egyéb hasonló helyen. Fiatal újságírók, mérnökök, technikusok, egyetemi hallgatók és néhány ráérő asszony — a legtöbbször elvált — alkotják az étkezde törzsközönségét, amely vékony pénzéért itt is jól érzi magát.

A gazda ügyes üzleti ötlettel apróhirdetést tett közzé a levelezési rovatáról híres, sőt hirhedt reggeli lapban néhány nemlétező és „az élet unalmát fokozottabb mértékben szinylő átlagon felüli ur és hölgy” nevében, akik a „szives megkereséseket” a kiadóhivatalba kérik, „egyedül unalmas” jeligére. Válaszoltam erre az apróhirdetésre, gondoltam: nem volna rossz egyszer riportot írni azokról az emberekről,

akik minden átlagon felüliségük ellenére ráérnek unatkozni ebben a mai világban. Természetesen kaptam meghívót az új étkezdébe, ahol az összeverődött társaság találkozni szokott.

A társaság kevert, de legalább érdekes volt. Innen sem hiányoztak a kikutathatatlanul férjezett és a még kikutathatatlanabbul elvált „uriasszonyok“, aztán néhány kinos elegánciájú alkalmazott volt ott a közeli áruházból, meg egy iemert olcsó fogorvos. Nyilván pácienseket kereső szándékkal jött el a doktor ur, de ugyan ilyen szándékok vezerehették a fiatal, prakszistát most kezdő idegorvost is, aki csakhamar a társaság lelki tanácsadója lett.

A „lelkibeteg“

Egy ilyen lelki tanácsadás alkalmával ismerkedtem meg a harmincéves intellektuella, aki testvérek között negyvennek látszott, remegett a keze és vértelen ajkaival gyorsan, kapkodva beszélt:

— Értse meg, doktor ur — mondta a harmincéves intellektuel — értse meg, ez állatnak való helyzet. Hamis bejelentő lapok, álnevek, örökös rettegés, menekülés: ha valaki pofonvágná, *nem ühethném vissza* és a rendőrhöz sem cipelhetném és mindez miért... azért, mert a társadalom könnyörtelen és azért, mert tiz esztendő óta, sőt tizenkét esztendő óta, amióta leérittésigiztem, nem akarnak beengedni a tisztességes emberek közösségébe.

Itt elhallgatott és az orvos nem tudott mit válaszolni.

Az újságíró ösztönös kíváncsisággal fordultam efelé az ember felé és beszélgetni kezdtem vele. Furcsa, fantasztikus, szomorú és örömtelen élet bontakozott ki előttem a kis étkezdében, a szürke téli délutánon.

Harmincéves intellektuel különböző bűncselekmények, kisebb-nagyobb sikkasztások, csalások és szélhámosságok miatt idestova három év óta bujkál a rendőrség elől. Harmincéves intellektuel, akit kőröznek, nem volt mindig harmincéves, de mindig intellektuel volt. Tizennyolc éves korában, mikor leérettégizett, beiratkozott az egyetemre, mert felvették és mert volt pénze a beiratkozásra és az első félévén kimaradt az egyetemről, mert tandijra már nem maradt pénze. Nem tanulhatott tovább, mert a tanulás a legtöbb esetben csak azoknak a jóházból való fiatalembereknek a kiváltsága, akik mindent szivesebben csinálnak, mint a tanulást. Az egyetemről kimaradva, két életforma között választhatott. Vagy otthon maradt rosszul kereső apja, napról-napra öregedő kétségbeesett anyja nyakán, vagy arra az egyetlen pályára lép, amely a háboru utáni ifjuság ezrei előtt még nyitva áll. Kézbevenni a táskát és „bocsánatot kérek, hogy zavarom“ felkiáltással berontani idegen emberekhez, akiknek verejtékezve, sirva, szemtelenkedve és fölényeskedve cipőpasztát, pipereszappant, könyvet, zongorát, zsineget vagy bébikelengyét lehet a nyakukba sózni. Harmincéves intellektuel, akit jelenleg kőröznek, volt annyira becsületes, hogy

először megpróbálta ezt az utat és volt annyira gyenge, hogy elbukjék ezen az uton.

Először csak apróságok jöttek. Eladta a rábizott mintakötetet, hogy moziba vihessen valami jelentéktelen kis nőt, zálogbacsapta az apja egyetlen ruháját egy táncestély kedvéért és mindezt csak azért, mert nem tudott mit kezdeni az életével, mert a leghalványabb, legbizonytalanabb távolban sem látott egyetlen olyan fix pontocskát, amit némi túzással és nagy adag optimizmussal célul tűzhetett volna maga elé. Tapogatódzott a vak sötétben, úgy vonszolta át egyik nappól a másikba az Életet, mint egy szorongatott vár védői huzzák át a külső várudvarból a legbelsőbe kedves halaklóiakat.

Tudta, hogy egyszer ez a legelső fal is leomlik majd, tudta, sőt, tudja, hogy azokhoz az elesett százezrekhez tartozik, akik a békében hullottak el és akik csak arra lesznek jók, hogy betemessék, hullákkal töltsék meg azt a nagy lövészárkot, amelyen már épen és sértetlenül vonul át a jövő generáció. Egyelőre azonban élt a mának, fellélegzett, valahányszor egy-egy kis stiklijét elsimitotta a család és aztán újabb stikliket követett el, amiket újból elsimitottak.

Csuszás a lejtőn

Aztán komolyabb dolgok következtek. Harmincéves intellektuel még nem volt huszonhétéves, amikor elvesztette az apját és el kellett volna tartania özvegy anyját. Mi sem természetesebb, hogy ez az erkölcsileg és jellemalkatilag gyengén megalapozott ember tovább csuszott ama bizonyos szappanos deszkán, amelytől már mult századba való középiskolai pedagógusok is óva intették a nagyérdemű ifjuságot.

Három évvel ezelőtt, amikor beteg volt az anyja, elkövetett egy nagyobb sikkasztást, amelyet már nem lehetett elsimitani. A detektívek keresték, ő elbujt előlük. Albérleti szoba hamis néven, újabb sikkasztások az albérleti szoba házbéréért, remegés és rettegés a város főutvonalain, kávémérések asztaltársaságaihoz való menekülés önmaga elől, kesernyés önmaga áltatás a „még nem voltam büntetve„ jelmonddal, gyerekes és buta optimizmus a „minden jóra fordul“ jegyében és kimondhatatlan vágy az új életkezés felé.

Ez ma az élete és ebből az életből nincs semerre kiút. Bűnlajstroma nem évülhet el, mert mindig újak jönnek hozzá. Valamiből csak élni kell és állást nem kaphat, a gyérszámú hirdetések is „jelentkezés okmányokkal“ kitételben záródnak, előbb-utóbb tehát le fog bukni és ha eddig nem volt aljas, a bőrönben egész biztosan azzá lesz. Emellett, ha néha marad egy nyugodt éjszakája, franciául tanul, mert ki akar szökni az afrikai gyarmatokra, Werfelt és Galsworthy-t olvassa, mert érdekli az irodalom és akkor boldog, ha Wagner-operát közvetítenek a rádión.

Betegesen szép lélek és a polgari társadalom etikus mo-

rálja szerint elvetemült gonosz. Előfordul nála, hogy a sikasztott pénz negyed részét rongyos koldusoknak osztja szét, jóllehet ezt a pénzt józan könyörtelenséggel egy órája csalta ki talán valamely becsületesen dolgozó kispénzü embertől. Érzékeny, sértődős és hirtelenharagu, aki mellett nem vehet senki sem elégtételt, csupa apró és ismeretlen ellentét határozza meg az életét, melynek számára fontos talányait ő szeretné megfejteni a legjobban. Nagyon jól tudja, hogy előbb-utóbb elbukik és ugyanakkor kívánja ezt a bukást, amikor kétségbeesve menekül előle.

Itt ül előttem a kávé mérés árverésen vett asztalánál, kapkodva beszél, remegve néz minden ajtónyitásnál a belépő felé a kilencszázharmincnégy intellektuelle, egy a sok közül, az információt ki nem bírók közül, akit egy kicsit önhibájából is, de nagyon-nagyon sok rajta kívül álló okokból kitaszított önmagából az élet.

Itt ül velem szemben... a legszerencsétlenebb ember, akit valaha ismertem...

Cavalcade

Egy generáció élete pereg le a vetítövászonon a huszadik század hajnalhasadásától egészen 1932 szilveszteri harangjainak megkondulásáig. Több mint harminc esztendő minden öröme, de még inkább minden fájdalma vonul el szemünk előtt.

Egy előkelő angol házaspár életének folyásában tűnnek fel az elmúlt három évtized mérföldkövei. A gyermekek még egészen kicsinyek, amikor kitör az angol-bur háború. A férj elmegy, az asszony két fiacskájával otthon marad. Azután befejeződik a harc és meghal Viktória királynő. A gyermekek felnőnek és az idősebb fiu már szerelmes. Bleriot átrepüli a La Manche csatornát és az ifju pár nászútra indul a Titanic fedélzetén. A már lassan öszülő anyát ekkor éri az első soha be nem gyógyuló seb. Néhány év és a család váratlanul, nyaralásból érkezik haza az ultimátum hírére. Kitör a háború, a londoni ucca tombol; isznak a győzelemre, de a feleség, az anya nem tud hozzányulni a pezsgőspohárhoz. Nem is ok nélkül. A fiu hazajön szabadságra, de ismét visszautazik a harctérre. És mikor a milliós angol város tombol a fegyverszünet és a győzelem hírére, akkor jön meg a távirat, amely a második fiu halálhírét közli. Az infláció tombolása és ismét néhány esztendő. Megszületik az 1933-as esztendő is, a házaspár, immár mindenkit elveszítve, hófehéren megbékélve, összekocintja pezsgőspoharait és iszik a jövődre.

Mint gondolat is remek a Cavalcade, de kivitele a filmen még remekebb. Frank Lloyd, a rendező egy-egy finom kis utalással, többet fejez ki, mintha a szereplők ezreit vonultatná fel előttünk.

Kitűnőek azonban a színészei is, a Fox-filmgyár áldozatkészségét nem is említve. A házaspár Clive Brook és Diana Wynyard. Mindketten remekek. De nagyon jók a többiek Herbert Mundin és Irene Tottenham is.

(x)

Néhány szó

arról a bizonyos békéről, amelyikről sohasem esett szó Genfben

Engedjék meg, mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy most, az év elején, néhány szerény szóval hívjam fel szives figyelmüket minden idők történelmének legfontosabb békéjére: a házibékére.

Arra a békére, amelyet, nem említenek fel a történelmi tankönyvek, mint a tiltsíti, a vestfáliai vagy a szatmári békét és amely mégis fontosabb, mint ezek valamennyien együttvéve. Arra a békére, amelyet nem kötött meg senki, mégis megvan és amelyet nem dult fel soha hadüzenet, mégis felborulhat bizonyos, súlyos és életbevágóan fontos események közbejötté miatt, ugyszólván a napnak minden órájában.

Hogy mik ezek az események?

Hát például az a végzetes körülmény, amikor az a gálad férj még csak annyit se képes megtenni a felesége kedvéért, hogy csak egyszer is az eszébe jutna letörölni a lábát az előszobaajtó előtti sártörőn, hát most nézd meg: hogy becipelte megint a sarat a szobába, hát ezért mostam én le a szőnyeget ecetes fűrészpórral, ezért hasaltam a földön, ezért fájdukt meg a derekam a nagytakarításban? — kérdu könnyező szemmel a Ház Asszonya, mire a Ház Ura méregbe jön és azt mondja, hogy ugy kell, mert micsoda örütség az: ideodahasalni a szőnyegen, mint egy csuszómászó, mire való akkor az a drága takarítónő és általában véve mi értelme van ennek az egész lakásfelforgatásnak, mikor csak most lett vége az őszi nagytakarításnak, november elején?

Most aztán szó szót követ, harag haragot, hangos szavak az egyik oldalon, csendes, kétségbeesett zokogás a másikon — már ahogy az Élet Nagy Tragédiáitól megkövetelhető.

Mert nagy dolgok ezek, Hölgyeim és Uraim. Mély és engesztelhetetlenül sötét szakadékok férj és feleség között és súlyos világnézeti különbségek, amelyeket nem hidalhat át és nem tüntethet el semmi, de semmi.

Olyan harcok ezek, amelyeknek soha nem lesz vége és amelyekben soha nem állapítható meg tisztán, hogy a hadviselő felek melyikének van igaza?

A feleségnek-e, aki azon a véleményen van, hogy a férj már megint nem volt elég kedves a mamához, vagy a férjnek, aki erre azt válaszolja, hogy ő igenis éppen elég kedves volt és különben is a mama sokkal többet jár a házhoz, mint ahányszor ő kedves tudna hozzá lenni.

Vagy kié az igazság pálmája olyankor, amidőn a feleség azt mondja: Mikor fogsz már leszokni arról, hogy belehamuzol a feketekávésészébe, hát nem utálod azt az állott, kávécsészesé, ami ilyenkor a cigarettád után a kávécsészesében marad, — mire a férj azt feleli, hogy: Na, az én kávécsészesem még mindig gusztusosabb, mint

az, amely te utánad marad a hamutartóban, ha azzal a piroqramázolt száddal rágyujtasz, és minden cigarettastumlí olyan, mintha egy véresszáju fenevad köpte volna oda?

A feleségnek van-e igaza, amikor azt mondja, hogy nincs boszantóbb, mint az, amidőn a férj nyitva felejtí a szekrényét, vagy a férjnek, aki erre azt mondja, hogy az még mindig nem olyan boszantó, mint amikor a feleség bezárja a szekrényt és olyan alaposan eldugja a kulcsát, hogy ő maga se tudja megtalálni?

Jól teszi-e vajjon a férj, ha a moziba csökönyes előkelőséggel huszonöt lejes helyet vált, holott a husz lejes éppen ugy megtenné?

De viszont jól teszi-e a feleség, ha ebbe a drága moziba hasonló csökönyöséggel kizárólag a Journal lepörgetése után hajlandó megérkezni, amely időt reá várakozó férje a mozi foyerjában tölti, fel-alá sétálva és közben, mint komor bikáé, olyan a járása?

Na, de miért érkezik későn a feleség? Mert előbb ki kellett hallgatni a gyerekeket a másnapi leckéből, amely feladatot a férj nem hajlandó vállalni.

De miért nem hajlandó vállalni? Mert egyszer-kétszer vállalta, de közben olyan mértékű szigort alkalmazott, amely a feleséget haragos könnyekre indította, mert mit kell azokra a szegény gyerekekre ugy rákiabálni és ámbár vannak esetek, amikor ő is rájuk recscent, na, de az egészen más.

Kinek adjunk igazat? A feleségnek, aki nem érti, hogy miért kell egy unalmas üzletbarátot vacsorára hívni, ugyanis hogy jön a vacsora / az üzlethez. Vagy a férjnek, aki viszont azt nem képes felfogni, hogy miért kellett vacsorára hívni azokat a Kleinékat, mikor ők, meg a Kleinék kölcsönösen ki nem állhatják egymást és ez az egész vacsorameghívás csak viszonzás volt azért, mert ők is voltak Kleinéknál vacsorán, mire most a Kleinék ujra vissza fogják őket hívni, tehát ők is a Kleinékat, hát mikor lesz már egyszer ennek vége?

Ki hibásabb: a férj, aki égve felejtí a villanyt, vagy a feleség, aki kinyitotta a vízcsapot, de elfeledkezett róla, mert közben a szomszédba hívták egy rövid másfélórás beszélgetésre?

Ki hibátlanabb: a feleség, akit nem lehet rávenni, hogy idejében adja pucarájba a gallérokat, vagy a férj, aki ilyen esetekben azonnal leszalad az Apponyi Testvérekhez és, mert véletlenül nincs odahaza tiszta gallér, hát azonnal vesz

Évtizedek alatt szerzett országos hírnév

garantálja, hogy a legelegánsabb, legjobb kivitelű
férfi és női cipők készülnek megrendelésre

V Á R H O L L Á S Z L Ó

cipőkészítő üzemében Arad, strada Bratianu (Weitzer János-uca).

— Legideálisabb hashajtó, vértisztító, epehajtó a „Solvo“ pirula, dr. Földes Béla gyógyszer-tára, Arad.

egy tucat ujat, hát nem lenne éppen elég ilyenkor egy darab?

Mi nagyobb bűn: egy estélyi ruhát tulságosan vágni ki, vagy a Dáciabau tulságos sok kriglit vágni be?

Végül, de nem utolsó sorban: kinek a szülei tiltakoztak annak idején jobban ez ellen a házasság ellen? Mi volt nagyobb könnyelműség: férjhez menni egy ilyen mulatós, kártyás léhűtőhöz, mint annak idején Őnagysága mamája mondta, vagy elvenni egy ilyen nagyigényű kislányt olyan kevés hozománnyal, mint azt a Fiatalur papája bölcs hidegséggel megállapította?

Ezek azok a problémák és ellentétek, amelyek a legbékésebb békét is állandó felborítással fenyegetik és amelyek olyan sokfélék és változatosak, mint a kaleidoskop színei. De egyben nagyon hasonlítanak egymáshoz. Abban, hogy mindeme csaták után két héttel a hadviselő felek már csak arra szoktak emlékezni, hogy összevesztek valamin. De, hogy min, az akkor se jut az eszükbe, ha összetörik a fejüket.

n-n

Büntető expedíciót

a színházak ellenségei ellen

(Arad.) Számolni lehet azzal, hogy előbb-utóbb megint üzembazar következik be néhány erdélyi magyar szintársulatnál. Most egyelőre csak két-három kis társulat bénult meg, de ez is elég, csúfság ez is, szegényekben az igazgatók Amerikára kezdtek hivatkozni, hogy ott nincs is állandó színház, hát akkor mit akarunk? Volt olyan igazgató is, aki úgy hagyta ott diadalainak színhelyét, mint egy összetört tejesüveget szokás hátrahagyni a járdán: könnyek nélkül, fájdalom nélkül s rábizta a sajtóra, hogy takarítsa el az utból a kis szemétdombot. De amíg „tündökölt“, addig ő is belekapaszkodott a magyar szinpadni kultúra lobogójába. Ez a lobogó állandóan a száján volt. Ki tudja, hol fogja megint kitűzni, melyik szolid fércmunka bástyafokán. Mert mindig akadnak lelkes vállalkozók, akik kibérlik a ruhatárt, a büffét, függönyhirdetéseket, erre előleget adnak s ez a kinnal kipréselt előleg alkotja a színházalapítás talphövét.

A ruhatárral áll és bukik a színház. Nem darabok, írók, programok, művészi irányok és különösebb hivatottság a vezércsillag egy színház gründolásánál, hanem a biztos forrás, a ruhatári bevétel. Ha kiskabátban járnának az emberek télen is a színházba, két nap alatt nem volna színház. Ilyen trükkkel meg lehet buktatni a mai legjobb müintézetet. Ez —

Mindennemű parafa és tadugók, valamint pincészeti cikkek raktára

SZERDERIT

S.A. pt. Com. de Art. de plută și chimicale

Parafa és vegyészeti cikkek rt. Arad, Bul. Carol 63. Vis-a-vis Bca Naț.

sajnos — tény. A ruhatáros, mint tőkés, s mint a színház egyik talpköve természetesen lehuzza a maga színvonalához az egész intézetet. Meg is rendíti, ha akarja. A legtöbb esetben tehát szó sincs arról, hogy ez a sok színházi vállalkozás be tudja tölteni azt a hivatást, amelyet hangoztatnak és amelyik a műveltség tényezőjévé emelhetné a színházat.

Már pedig a színház az. Azon meglehet hatódni, hogy fuldokolva is, bukdácsolva is, rossz darabokkal is hősiesen tartják a frontot, verekszenek a hangos filmmel, adóval, válsággal, közönnyel és egész sereg éhes alkalmazottal, de a meghatódás csak szociális szivre vall s nem teremtő ereje egy kulturának, amelyik nőni és szárnyalni akar. Főképpen pedig fejlődni, újat adni és nemcsak a bevált sablonok útján megtartani a közönséget, hanem a színjátszó ember szugesztíója révén friss illuziókat akar adni a mai szétlódzó léleknek.

Mert nemcsak a színház keresi a közönséget, hanem a közönség is szomjuhozza a színházat. Jó, jó: szórakozni akar elsősorban, ez igaz. De a mozi, a rádió, a lap, a sok olcsó könyv, a napi események csak még jobban felszítják benne a vágyat, hogy megfürödjék a művészetben. S mint ember — és életábrázoló alakulat, a színház még ma is óriási előnyt élvez az összes művészetekkel szemben, pedig hervadó témakörei, kimerült rendezői leleményességei, kuliszái, szárjai és szükös anyagi keretei erősen nyomják, olykor már a víz alá is süllyeszti. Egy tűnőfélben lévő világ még mindig fényűző és vonzó játékszernek tekinti, tartogatja és támogatja, mint egy műveltségi csucst, amelyik alatt reng a föld. Abban a pillanatban, amikor a színház felismeri majd a maga új hivatását: megmenekül ez övé a tömeg, amelyik ma még a ponyván, lepedőin és futballdályákon hempereg. A ruhatári bérlőktől nem lehet várni, hogy felfedezzék az új stílust, az új hangot, az új témakört, rendezést s hogy belássanak egy forrongó társadalomba s kiemeljék onnan azt, ami ebből a vajdásból és forráságból a színpadra való.

Tehetségen, szellemen és komédiázáson kívül olyan nagy és lenyűgöző erőre, belső hévre és hitre van szüksége a közönségnek és színháznak egyaránt, hogy ez az ujjászűlő színjátszást nem lehet a mai anyaggal megteremtteni. Apró sikerek még lesznek — Istenem, élni csak kell! — de ezekkel nem lehet hódítani, csak úgy-ahogy eltengni-lengni. Fenttartani a műfajt a jobb időkgig. Egyenesen félelmetes az a nyílt lopás, amelyikkel például az operett csatamezején

Az Izraelita Jótékony Nőegylet

táncos teája jan, 13 án 9 és fél órai kezdettel a Fehér Kereszt nagytermében.

világsikereket aratnak a szerzők az eredeti magyar dalok feldolgozásával. Hangszerelésben sekszpiri arányokban dolgoznak. Önmaguktól alig-alig termelnek ki egy egy sikerült dallamot. Az is hasonlít valamire.

A prózairók különféle gátlásokat emlegetnek, noha maguk is érzik, hogy a forma, amelyet nyüni kell, átkozottan kihalt. Sem az igazgatókat, sem a szerzőket nem lehet ezért az ácsorgáért felelőssé tenni, még kevésbé a közönséget. Riadalom pusztít a színházak között, pánik, amelyet a film, a rádió és a kompromittált világnézet közösen keltettek s e pillanatban még nem tudni, hogy a zürzavarból melyik ellenfél kerül ki győztesen. A film most éli virágkorát, valósággal mámorosan arat, naponta három-négy előadást zsebel be és esze ágában sincs, hogy respektálja a kultúra igényeit. Ugy viselkedik, mint akit nem lehet letaszítani a nemzetközi trónról.

A szórakoztatás másik nagy adója, a rádió, még csak ezután veti majd reá magát igazán a nagy tömegekre, hogy mindennel ellássa őket, mint egy óriási áruház, amelyik tornától kezdve az orvosi rendelőig mindent raktáron tart.

Nem szabad kifelejteni a szórakozásból a politikát se, amelyik a sport mellett ma legerősebben láncsolja magához az érdeklődést. A könyvel soha nem volt baja a színháznak, kávéház, klub, mind megél mellette. Elég rosszul. Mozi azonban alig csuktak be egyet is Valamennyi alakulat mind a színház kenyéréből tör le egy darabot, mind az ő közönségét rabolja szét, a közönség azonban mind vissza akar menni a színházhoz, mind tartja vele a barátságot, hisz benne, mert nem élhet meg nélküle, csak a színház adjon neki *többet*, mint a többi összes üzemek. Nemcsak többet: Ujat. Nemesebbet. Ez nem biztatás, erre a színháznak nincs szüksége, hanem célzás arra, hogy a színháznak új utakat kell hasítania íróival, mert arra az utra, amelyen eddig járt, annyian tódultak, hogy letiporják a színházat.

Ragyogó eset volna, ha az írók tudnák a színházat az új csapások felé terelni. Még ez is megtörténhetik, noha így volna rendjén. De ami ábránd, az már ugyis a mozié. Szimatolni a levegőbe, hogy mi van, hogy merre nyílnak a színház új szűz területei és feladatai: ezt megtehetők kényszerhelyzetben a direktorok is. Persze, persze, ez nem vonatkozik speciális helyzetünkre, vergődő kisebbségi szinigazgatóinkra, akik úgy állnak egyedül, elfelejtve, mint egy utszéli keresztfa... De a nagyvárosok direktorainak tenni kell valamit, a saját érdekükben is, ha győzni akarnak. Mert különben mindig több és több színház fogja keresni a közönséget. Amelyik szegény jobb híjján a gépszínházak felé sodródik. Azok legalább kellemesebben befolyásolják az emésztést.

71 év óta vezető márka a szakmában a

MIHÁLYI CUKRÁSZDA

Cukorka és süteménykülönlegességek állandóan raktáron és megrendelésre is készülnek. Deák Ferenc-u. — Corso mozival szemben

Igy történt,

d e n e m i g y a k a r t a . . .

(*Temesvár.*) Valahonnét faluról került fel a városba, mert odahaza nem bírták eltartani és úgy gondolták, hogyha már a városban szolgál, talán még segíteni is tudja a szüleit, testvéreit a feneketlen inségben. Mielőtt elindult, az anyja biztosan a lelkére kötötte, hogy vigyázzon magára abban a nagy városban, úgy ne járjon, mint mások, mert a szegény ember, különösen a szegény leány könnyen bajba keveredhetik annyi ember között. Sz. Anna be is jött Temesvárra szolgálni és vigyázott is magára, amennyire tőle tellett. De egyedül volt annyi ember között, nem volt senkije, nagyritkán, ha véletlenül találkozott falubeliekkel. Gazdáit, ahol időközben szolgált, korán reggel felzavarták, sötétben, hidegben piacra küldték, főzni, mosni, takarítani kellett, gyerekekre dolgozni, késő estig, megszakadásig, amikor már úgy huzta a fejét az álmoság, akár az ólom.

A sok munkáért ritkán volt jó szóban része, annál többet szidták, korholták, tetejében még a fizetésével is adósak maradtak néha. Hogyne lett volna boldog, amikor végre akadt valaki, aki jó szívet volt hozzá, aki — úgy hitte a leány — nem kíván tőle semmit, csak hasonló módon egy kis szeretetet. Meg is adott örömmel mindent és csak akkor jött rá, hogy most is kizsákmányolták és becsapták, amikor megint egyedül maradt. Illetve nem is egészen egyedül, mert már egy másik életet is hordott magában.

Munkahelyéről elbocsájtották, de nagy „szerencséje“ volt, három héttel ezelőtt ismét állást kapott, de a rengeteg meghurcoltatás nyomoruságát nem tudta elfelejteni. A napokban megszülte gyermekét, de nem tudta, hogy a szegény poronty mivégre jött a világra. Egzedül volt a 19 éves kis „cseléd lány“ az anyai örömök teljességénél, se orvos, se bába nem segédkezett, amikor a konyhában a kis csecsemőt világra hozta. Az önmaga sorsa elrettentő példa volt a gyermek számára is és nem tudta, mi értelme volna, hogy kisleánya ugyanezt az életet élje, mint ő. Először megakarta fojtani, de ujjai meggyöngék voltak a borzalmas fájdalomtól, megfogta hát és lelkétől lelkezett, kinnal szült magzatát elvitte éjszakának idején a Bega partjára és a vízbe temette.

Hazasietett, lefedüdt és kiverete a láz. Amikor a házbeliek bementek a kínosan vergődő lány szobájába, már nyoma

Erdély és Bánát legnagyobb publicitású hirdetési orgánuma, a legkedveltebb közgazdasági ujság a

Kereskedők Lapja

Negyvenhárom különböző városban levő kereskedelmi egyesületnek, az Erdély és Bánati Kereskedelmi Testületek Országos Szövetségének hivatalos közlönye Ezeknek az egyesületeknek több mint 10.000 tagjuk van. Előfizetési ára egész évre 600, félévre 300 lej. Hirdetések tarifa szerint. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Nagyvárad, str. Printul Carol (Szilágyi Dezső-u.) 6. Tél. 438-38.

sem volt az új életnek és az új halálnak. Azt hitték, meg sem történt a szülés, mentőket akartak hívni, de a rendőr azt mondta, hogy előbb hívjanak szülésznőt, csak azután jöhetnek a mentők. Orvosért szaladtak, de egyik orvos a másikhoz küldte őket, az meg a harmadikhoz, amíg el nem unták és kórházba nem szállították a szerencsétlen anyát.

Csak itt állapították meg,

hogy a szülés már megtörtént és a gyermeket az anya valószínűleg elrejtette valahol. Közben a kis hullát észrevette a vizpartján egy inasgyerek. — Rendőr jött, azután rendőri bizottság, a kis hullát elvitték és az esetből akta lett. Sz. Annát pedig „bestialis gyilkosnak” fogják nevezni és ha felgyógyul az ügyességfogházba szállítják. Elítélik majd és hiába mondja, hogy nem így akarta.

Hangszóró

Hölgyeim és uraim, — az alábbiakban érdekesebb külföldi lapszemelvényeket közvetítünk

Nem elavult gyűlölködésről, nem gyáva hősködésekről és sorozatos botrányokról van szó.

Olyan ifjusági tömegmozgalom indult meg Angliában, amellyel közösséget tudhat minden szabadlelkű ember, amelyből reményt meríthetünk arra, hogy a szédületbe zuhant világunkban még hihetünk egy tisztább, emberségesebb nemzedék sorotfordító törekvéseiben. Anglia husz vezető ifjusági szervezete békeszózatot intézett az angol kormányhoz, amelyben felszólították, hogy terjesszen a genfi értekezlet elé általános leszerelési tervezetet, amely méltányos és igazságos legyen a világháboruban legyőzött hatalmak iránt, de vezessen az összes többi nemzetek haderőinek jelentékeny csökkentésére is. A szózat szerint a tervezetnek a következő főpontokat kell tartalmaznia:

„A magánhadianyagipar teljes megszüntetése és a nemzetközi hadianyagforgalom szigorú ellenőrzése. Az összes nemzetek légi haderőinek megszüntetése, a polgári repülés nemzetközi ellenőrzése. Leghatályosabb nemzetközi biztositékok a vegyi gáz- és baktériumháború ellen. A nemzetközi gazdasági háború okainak kiküszöbölése, általános vámtarifa mérséklés, kereskedelmi szerződések kötése. A háborús adóságok és jóvátételek teljes és végleges törlése“.

Ime egy olyan nemzet ifjusága, amelynek határai kiterjednek minden földrészre és amelynek impériuma alá a világ lakosságának egyharmada tartozik. A nagy összefüggések fölismerése, a legkomolyabb emberi felelősségérzet, a pozíciók betöltésére alkalmas hivatottság, a legfelségesebb emberi ideálok átérzése csendül ki ezekből a követelésekből,

egy irigylésreméltóan egészséges ifjuság tiszta homloku és melegsziivü kiáltása a világbékéért.

Egy ifjuság, amelyet nem tölt el háborusdi hangulat, amely nem reakciós, amely érzi és tudja, hogy az öldöklésben elsősorban az ifjuság pusztul el, amely hirdeti és követeli a méltányosság, a leszerelés, a lelkek kiengesztelésének programját, mert tudja, hogy a háboru nem hoz javulást és nem szolgálja az ifjuság elhelyezkedésének ügyét, hanem csak a béke az, amely megmentheti a jövőt a pusztulástól.

* * *

— Egy esztendő befejeztével a vállalatok megcsinálják mérlegüket és megállapítják, hogyan is állanak azzal a bizonyos profittal. Mert elvégre azért történik minden, mindennek fölött való az évvégi osztalék, amely, ha nincsen, vagy nem elég magas, a tőke sietve szereli át magát, „leépit“, racionalizál, szóval mindent elkövet, hogy a hasznot biztosítsa. Most, a világválság közepette sem kell féltetni a hadianyagokat gyártó vállalatokat, mert inkább hagynak mindent pusztulni, ha kell, vérbe-tűzbe borítják a világot, de a profitról nem mondanak le. A legdusabban ezutal is az ágyugyarak arattak, ami érthető is, mert amiközben minden országban milliók nyomorognak, a háboru molochját annál bőségesebben etetik, sőt jobban tömik, mint valaha. A De Haviland angol repülőgyár ezévi közgyűlésén a vezérigazgató kifejtette, hogy az elmúlt év a legfényesebb volt a vállalat történetében és 104 629 font nyereséggel zárult. Ezt a nyereséget a sárkányrendszerü bombavető gépek gyártásával érték el, amelyből ugyszólván a világ valamennyi állama rendelt náluk. Még Kína és Perzsia is. Végül kijelentette a vezérigazgató, hogy a jövő esztendőre még nagyobb arányu fellendülést vár. Ezzel egyidőben a Farey repülőgépgyár is megtartotta évi közgyűlését és azon is ugyancsak optimista volt a hangulat, újabb beruházásokról döntöttek, újabb fióktelepek létesítését határozták el. Ime, a végtelen nyomoruság közepette is hizik és pöffeszkedik a halál profitja.

* * *

— Aki németül tudott, az azelőtt nyomon követhette a világ kulturális haladásának minden jelentősebb mozzanatát. A német kultúra leghatalmasabb fellegvára a lipcsei hatalmas könyvkiadóvállalatok körül alakult ki. Nem jelenhetett meg sehol figyelmet érdemlő könyv, hogy azt ne fordították volna le németre. Nem mehetett végbe sehol érdekesebb kísérlet, hogy arról a német tudományos folyóiratok ne szármoltak volna be. Voltak olyan tudományágak, amelyekben mozdulni sem lehetett a német nyelv tudása nélkül, mert a germán rendszerezés, az eredmények fölmérése a legtöbb tudományág pulzusán tartotta a kezét. Kémia, fizika, orvostudomány, bölcsészet, szociológia, építészet, technika művelői mind-mind az ösztönzések özönét, a tudás megszerzésének lehetőségét a lipcsei könyvkiadók termékeiből kaphat-

ták. Ha a kultúra lényege és tengelye az, hogy az átvett, de alapjában véve holt dolgokat újjáfejlesztzi, akkor a kultúra legnagyobb mótórikus ereje Lipcsében dohogott és ezer és ezer oldalhajrással, valóságos véredényrendszerrel táplálta a kulturális és tudományos haladást. 1928-ban a lipcsei nyomdaipar kivitele 284 millió márka értéket képviselt. — Ugyanez a kivitel az elmúlt évben alig érte el a 125 milliót. A lipcsei kereskedelmi és iparkamara ülésén közölték, hogy megszűnt kétszáz szakfolyóirat, aminek következtében 15.000 munkás elvesztette kenyerét, régi kiadványállalatok megbuktak. Kétezer folyóirat a legnagyobb anyagi bajokkal küszködik. Aránylag a német nyomdaiparban a legnagyobb a munkanélküliség. Kell-e erőteljesebb és gyászosabb bizonyíték annak megállapítására, hogy a mai Németország elvesztette irányító szerepét a kultúrában. A könyveket máglyára rakó és a tudósok és írók egész sorát külföldre uszító náciuralom önmagát közösitette ki az emberi kulturaközösségből.

A profi-házasságszédelgő esete a nőekkel

Cluj. Keresztneve három is van: József, Gyula, Tibor.

Hátrafésült haj, szolid közeppozitívbeli téglikabát, csikos nadrág, kamásli, egy lányar, nagyképű száj, amely csupahazugság és még itt a törvényszék előtt is, egy csontkeretes szemüveg, ez a felszerelése a különben középtermetű *profi-házasságszédelgőnek*. Pedig nem néz ki annak, rendes, törekvő tisztviselőnek néz ki inkább a vasárnapi ruhájában, amint éppen látogatóba megy. Pedig hej, de nehéz fiu, mindjárt a kezdet is mutatja. Az elnök megállapítja, hogy néhány esztendőtt ült már ez a tisztességes polgári kinézésű fiatalember csalások miatt. Nőtlen, viszont három feleségétől már elvált, azt mondja, szövetkezeti tisztviselő.

A vád ellene hatrendbeli házasságszédelgés, illetve csalás. Az összeg, amit kicsalt a nőktől, mintegy százhuszezer lej, ezzel szemben mindezeket a

bonyolult ügyeket három hónap alatt követte el. Itt vannak a károsult nők is, mind a hatan. És mind benne a balzaci korban, sőt túl is rajta. Némelyik egy lépéssel, de némelyik hat lépéssel is. Viszont ezeken vizsgálatul szép bunda van.

Apróhirdetéseken utazott. Megválaszolta a férjhezmenni szándékozó hölgyek apróhirdetéseit. Az egyik válasz például így hangzik: „Drága Asszonyom! Látom, hogy sokat szenvedett és szeretetre van szüksége, hát én ezt megadom. Én egy magas, karcsu, fessnek mondott fiatalember vagyok, tartalékos tiszt és az egészségem kitünő”. (Amint a bíró felolvassa a szöveget, a vádlott ironikusan mosolyog).

— Miért hirdette így magát?

— Kérem, kénytelen voltam, mert a hölgyek a hirdetéseiken ilyen férjet kívántak.

Cinikus, szemtelen a hangja. Aztán felvonulnak a meny-

asszonyok" és elmondják sorban, hogy hogyan és mennyi pénzt csalt ki tőlük ez a ravasz fiatalember, a fessnek mondott tartalékos tiszt, akinek kitűnő az egészsége.

Sorban vonulnak a bíróság elé az elvirágozott hölgyek — mert a legtöbb az — akik buszözvegységüket ezzel a snájdignak vélt fiatalemberrel akarták megszépíteni. De csak a pénzükön sikerült tuladniok.

— Én mondtam neki, hogy *kissé már idős vagyok hozzá*, de ő azt mondta: *ő, dehogya, nagyon tetszem neki, éppen a zsánere vagyok. Ez huszonhétézer lejembe került* — mondja enyhe pirulással és hosszan sóhajtva az idős hölgy.

Vannak olyan károsult hölgyek, akik nem jöttek el, hanem orvosi bizonyítványt küldtek, hogy betegek. Nem akar-

ják látni a fessnek mondott fiatalembert, aki azonban annál nyugodtabban néz rájuk némi kajánsággal.

— *A szeretőm volt* és azért haragszik rám, mert nem akartam végleg hozzáköltözni — jegyzi meg az egyik károsult nő vallomására, aki erre elkezd sirni, amely műveletet a vádlott szemmel láthatóan élvezi.

Végül az elnök elnapolja a tárgyalást újabb tanukihallgatás véget és a fessnek mondott fiatalembert kamasnijával és feketekeretes szemüvegével elviszi a fogházör.

Az ember csodálkozva néz utána, hogy ez az alapjában véve jelentéktelen figura hogyan tudott százhuszezer lejt ilyen könnyűszerrel kiszedni ezekből a nőkből.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Siralomházi jókedv

Elmult a szilveszteri éjszaka is. Mámort hajsoló, vad és duhaj halotti tór tombolt fölötte. Egy vesztét érző társadalom jókedve orgiázott ezen a szilveszteri éjszakán... Tavaly is így volt? Ilyenformán. A tavalyi szilveszter is a mór-bambenekülés éjszakája volt. Meg is írta az *Erdélyi Élet* újév utáni első számában, hogy nem is az óesztendőt, hanem a keserőséget, a reménytelenséget, a gyötrelmes gondokat akarták volna eltemetni az emberek, ha lehetett volna. De persze, nem lehetett.

A keserőségből több lett, a munkából még kevesebb, a reménytelenség még feketébb lett és a nincstelenség kinja még fájdalmasabb a szilveszter tehát még zugóbb, még hajrásabb, még tombolóbb és még harsányabb volt, mint az

Kül- és belföldi gyógyszerkülönlegességek
VOJTEK gyógyszer-tár

B É L Y E G Z Ő K E T

olcsón, jól és azonnal készíti **STAMPA** bélyegzőgyár Arad, a főpostával szemben.

előző. Durrogtak a pezsgősüvegek, ömlött a bor, szélvésztert a tánc, sikoltott a hahota... Mámor borította be az éjszakát, a felejtés mámorá katzenjammerja alig lehet még mulatságnak, önfeledt részegségnek, mint aminő erre a Szilveszterre következett. És akkora bójtje sem volt még lakomának, amilyen ezután a Szilveszter után következik.

A leiket, amelyek elusztak ezen a tivornyás Szilveszteren, nem mulatságra kuporgatták össze. A kimért garasok börtöncellából törtek ki az elmulatott leiek, hogy legalább egy éjszaka mámorát, jókedvét, jókedvét, felejtkezését vásárolják meg. „A fene bánja, mi lesz holnap!” — ez a hangulat sodorta magával az embereket, akiket úgy, de úgy megkínzott az elmúlt esztendő...

Amolyan siralomházi jókedv tombolt a kávéházakban, a kocsmákban, magánlakásokban és a külvárosi csapszékekben. Nem, ez nem az életkedv uláradása volt, nem egy boldog társadalom örömrivalgása hangzott ezen a Szilveszter éjszakán és a szilveszteri mesterséges mámor után nem is jöhet más, mint a kiábrándító józanság, amely újra ugyanolyan sötétnek látja az életet, ugyanugy érzi a gyötrelmet a nincstelenség kinját és a börtöncellás élet keserüségét, mint Szilveszter éjszakája előtt. Talán még jobban! Mert egy mámoros éjszaka után a fekete hétköznapok sokasága következik. Az eltéphetetlen lánc, amely bilincsbe veri az életet, amely tervtelen, üres és keserű.

Az emberek eltemettek egy naptári esztendőt, de mikor eszmélnek majd rá arra, hogy egy történelmi korszakot kell eltemetniük, hogy igazán boldogok lehessenek, hogy igazán örülhessenek annak, ami az Idő méhében megszületésére vár...

Az aradi Simay-fürdő ötvenéves jubileuma.

Még az elmúlt évben e.sőnek jelentette az Erdélyi Élet, hogy az aradi Simay-fürdő, mely a városnak kétségtelenül egyik leghézagpótlóbb intézménye, ebben az évben ünnepli alapításának ötvenéves fordulóját. Előző cikkünkben részletesen ismertettük a fürdő multját, fejlődését, mely mindig egy-egy stációja volt városfejlődésünknek is. A mindenkori szakszerű vezetés tette lehetővé, hogy ma már a Simay-fürdő — megelőzve az ország minden más hasonló intézményét — a közönség legkényesebb igényeit is kielégítheti. — Felszerelése komoly külföldi studiumok mintájára készült, a kiszolgáló személyzet fegyelmezett-sége pedig katonás emlékeket idéz fel bennünk. Mindenütt ragyogó tisztaság, pedantéria jellemzi ezt az intézményt, melyre ugy a hivatalos körök, mint a város közönsége büszke lehet. A Simay-fürdő igazgatósága emlékezetessé kívánja tenni a jubileumi évet s ezért féláru jegyeket bocsájt mindazoknak rendelkezésére, akik felmutatják a napilapokban naponként közölt szelvényt. A magunk részéről megismételjük előző cikkünkben foglalt szerencsekívánatainkat s reméljük, hogy a közönség nagy érdeklődése az intézmény iránt lehetővé teszi az újabb jubileumok sorozatát,

MŰVÉSZI ESEMÉNYEK

A HANGOSFILM VILÁGÁBAN

Cigánykirály

José Mojica, a kiváló spanyol énekes filmje külön műfajt jelentenek a hangos filmben. Nem lehet hasonlítani őket sem a német operettekhez, sem az olasz operákhoz, sem az amerikai revükhöz. De mindegyikből van benne valami. A német operettek szabványos cselekményeiből nem vették át a szentimentalizmust, de a humoros fordulatokat és a könnyed meseszöveget igen. Az operákhoz annyiban hasonlítanak Mojica filmjei, hogy nagy áriák és kórusok vannak bennük, az amerikai revükhöz pedig fényes kiállításuk és sok szereplőjük teszi őket méltókká. Minden esetben egészen új szint, erőt és kvalitást jelentenek a mozik műsorán. A közönség először idegenkedve fogadta őket, de azután csakhamar megkedvelte és ma már José Mojica világmárka lett a filmen is.

Aradon most bemutatásra kerülő filmje, a Cigánykirály, egyesíti magában a régi Mojica-filmek összes előnyeit. Gyönyörű szabadtéri felvételek, vadregényes erdők, napsütéses mezők jelennek meg a vásznon, a kóbor életet kedvelő cigánykirály tágas birodalma. Pompásnál pompásabb népviseletekben vonulnak fel a szereplők nagyszabású népi ünnepélyre. Kardal zendül fel és a zenével együtt mozog ember, állat, növény, de még az élettelen tárgyak is. A népi ünnepélyre parasztruhában megy el a hercegnő és megismerkedik a nép kedvencével, a cigánykirállyal. Édes szerelem szövődik közöttük, mely sok bonyodalomra vezet már társadalmi osztálybeli különbözőség miatt is, de főképen azért, mert a bájos hercegnőnek már vőlegénye van egy nagyherceg személyében. A film egyik legérdekesebb jelenete a cigánypárbaj, amikor a nagyherceg és a cigánykirály egyetlen golyóra töltött pisztollyal keresik egymást halálra az erdőben. Mesteri ennek a jelenetnek zenei aláfestése, mely minden lépésre, zöreijre megtalálja a megfelelő hangot. Fej mozdul a fűben, eldőrdül a nagyherceg fegyvere, de halálhörgés helyett kacagás csendül fel utána.

José Mojica hangja egyre jobban fejlődik, egyre erőteljesebb, színesebb és szívbemarkolóbb lesz. Tulszárnyalja a kórust, a zenét és a vad lármát is. Könnyedségben mindenestre ő a világ legjobb énekes. A hercegnővel énekelt

duettjei operai magasságokba emelkednek. Lóháton énekelt dala a szabad természet vad fiának igazi himnusza. José Mojicának van még egy nagy előnye minden más énekes felett: egyéni, érdekes játéka. Szép arca és férfias megjelenése hang nélkül is a hölgyközönség kedvencévé tennék őt, de színjátszó készsége mindenkit lenyűgöz. Mozdulataiból hiányzik az énekesek megszokott sablonja, dal közben is olyan természetes marad, mint amikor beszél. Humora ellenállhatatlan és minden mesterkéeltség nélkül való.

A Cigánykirály rendezése kiváló. A tömegjelenetek mozgalmasak és nagyszabásúak, a párfeljenések hangulatosak. Erdőrészletei levegősek és festőiek. Lovak, kocsik, házak és ruhák stilszerűek. Felüdíti a közönséget a szép tájak harmóniája és előadás után úgy érezzük, mintha kiszaladtunk volna két órára mindennapi életünkből.

**A jövő hét
művészeti
eseménye**

a

BCU City Central University Library Cluj

Szivek melodiája

Vidéki urlnőknek legkényelmesbb, ha ruhájukat
Krebsz festő és vegytisztítóhoz viszik közel a vil-
 lamoshoz és a vidéki autóállomással szemben
 Arad, volt Boros Béni-tér 51. Fiók: v. Deák Ferenc-ucca 1.

A „REGGEL”

kiadóhivatala fokozottabban óhajtja t. olvasótá-
 borának érdekeit szolgálni, ezért kéri, hogy

- ha** valaki előfizetni akar,
- ha** valakinek címváltozása van,
- ha** nem kapja a lapot,
- ha** a kézbesítő körül panasza van:

forduljon rögtön a „Reggel” kiadóhiv.-jához. Str. M. Nicoara 1.

Csak az árak ol-
 csók, minőségeink
 változatlanul jók!

Csak az árak ol-
 csók, minőségeink
 változatlanul jók!

GOLDSTEIN LAJOS

divatruháza Arad, Strada Bratianu (Weitzer-János-ucca 2.

Mélyen leszállított árakon nagy választékot nyújtunk kosztüm és
 kabátujdonságokban, bársonyok, selymek és mosóanyagokban. —
 A hölgy- és férfiközönség kedvelt bevásárlási helye. oo oo oo

M U Z S A Y N Á L

színházzal szemben. **Téli öltönyök és kabátok.**
Trench-coat. Nem gyári áru! Minden darab saját készítmény.
 Mielőtt bárhol vásárol, keressen fel. Merkur bevás.-könyvre 6 havi hitel.

Téli ruhákat, kabátokat legszebben fest, tisztít,
 valamint gallérokat legolcsóbban fényez

KNAPP

v. Weitzer-u. 11 modernül berendezett vállata v. Magyar-u. 10

Engelhardt Ferenc

s z ü c s

- ! Állandó nagy raktár mindenfaj- !
- ! ta bel- és külföldi szőrmékben. !

Átalakításokat a legújabb modellek után készít — Nagy választék, olcsó árak!

Mindennemü fűszer és csemegeárunk legjobb minőségben
ÉLES fűszer és csemege üzletében.

Úépműhely,- vas és fémönlőde, precíziós szerszámok készítése

LADISLAU ASSAEL LÁSZLÓ

rad, calea Radnei 35. Gyártom a mezőgazdaság összes gépeit. Kenderfeldolgozó gépek. —
 Műlakatosság! Malombereendezések saját modeljeim után készüinek.

Kiadja az Erdélyi Élet Lapkiadó Vállalat.

Lovrov, Arad